

Н. О. Шпак¹, Ю. Я. Гурський²
Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра менеджменту і міжнародного підприємництва,
ORCID: ¹ 0000-0003-0620-2458; ² 0000-0003-1802-2243

СУТНІСТЬ ТА РІЗНОВИДИ ІНСТРУМЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

<http://doi.org/10.23939/semi2022.01.132>

© Шпак Н. О., Гурський Ю. Я., 2022

Інструменти економічного захисту розглянуто як засоби збереження автономії підприємства, розвитку самобутності його виробничо-господарської та міжнародної економічної діяльності, задоволення потреб та інтересів стейкхолдерів, які, реалізуючи сукупність дій, що оптимізують процеси управління, гармонізують фінансовий стан підприємства, сприяючи розвитку міжнародних відносин. З метою їх систематизації та підвищення результативності використання в умовах міжнародної діяльності у статті здійснено класифікацію за: напрямом впливу, тривалістю дії, періодом дії, способом впливу на економічні загрози підприємства, характером впливу, способами впливу керівної системи на керовану.

Ключові слова: інструменти економічного захисту підприємств; сутність; класифікація; міжнародна економічна діяльність; розвиток.

Постановка проблеми

Як відомо, дія інструментів економічного захисту спрямована на забезпечення стану економічної безпеки підприємства, що характеризується відсутністю загроз зовнішнього та внутрішнього оточення. В умовах глобалізації та розвитку міжнародних економічних відносин захист економічних інтересів та процесів підприємств спрямований на підтримку його стабільного функціонування, охорону інтелектуальної власності, гарантування недоторканності майна, захист інформації та інтересів стейкхолдерів загалом тощо. Це визначає діяльність із забезпечення незалежності підприємства, його самостійності у веденні виробничо-господарської діяльності та прийнятті управлінських рішень.

Отже, під інструментами економічного захисту пропонуємо розуміти засоби, які забезпечать індивідуальну траєкторію розвитку підприємства, основу на збереженні сильних сторін, які вигідно вирізняють та забезпечують його стійкі конкурентні переваги в умовах міжнародної економічної діяльності. На підставі цього досягається стабілізація фінансового стану підприємства та низка інших позитивних ефектів, пов'язаних із перебігом його процесів управління та узгодженням потреб та інтересів зацікавлених сторін (стейкхолдерів). Їх функціональне призначення таке: аналізування і запобігання ризику в діяльності підприємства, вживання заходів для оптимального покриття збитків, за їх наявності, аналізування результатів заходів зі зниження рівня ризиків, мотиваційна діяльність у сфері ризик-менеджменту тощо; нейтралізація негативного впливу на підприємства загроз соціально-економічного розвитку; збереження автономії підприємства, розвитку характерних властивостей його виробничо-господарської та міжнародної економічної діяльності, що визначають конкурентні переваги підприємства та успіх на ринку.

Для забезпечення їх результативності в умовах міжнародної діяльності важливим є раціональне використання. Економічна практика виробила низку інструментів економічного захисту підприємства, які можна класифікувати за декількома істотними ознаками. В умовах міжнародної діяльності їх рівень ефективності може різнитися. Отже, знання сутності та різновидів інструментів економічного захисту підприємств важливе для забезпечення результативності їх використання в умовах міжнародної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання класифікації інструментів економічного захисту підприємства та напрямів їх використання досліджено у працях Ю. В. Чорток, О. О. Байдаленко, О. М. Громової, М. І. Іванової, Д. М. Потьомкіна, Н. Б. Мітіної, Б. Ю. Москвіна, К. О. Каліцінської, І. Ю. Зайцевої, В. В. Гурочкиної, О. С. Маковоз, М. Ю. Танцюри, А. Бобола, О. Куликовець, І. Озімек, Й. Шлахчук тощо [1–21].

Ю. В. Чорток, О. О. Байдаленко у своїх дослідженнях виділили дієві інструменти захисту економічної безпеки підприємств: перманентний моніторинг активів і зобов'язань підприємства, судових рішень щодо підприємства тощо; ефективний механізм контролю за здійсненням менеджерами операцій, що передбачають відчуження активів підприємства, користування великими грошовими сумами, залучення великих позик і кредитів; консолідація в руках основних власників якомога більшого пакета акцій (часток) підприємства; інструменти правового забезпечення підприємства, що передбачають відповідність процесуальним вимогам законодавства під час створення і розвитку підприємства, що супроводжується формуванням статуту, укладенням договорів. Необхідно урегулювати питання щодо комерційної таємниці та конфіденційної інформації, для чого слід прийняти відповідне Положення [1].

О. М. Громова пропонує використовувати інструменти забезпечення захисту економічної безпеки суб'єктів господарювання за двома напрямками: профілактика; безпосереднє збирання, опрацювання та використання інформації щодо конкретних приватних осіб або суб'єктів господарювання [2]. Водночас, визначених інструментів економічного захисту підприємств автор не наводить. Проте визначені у економічній літературі інструменти економічного захисту підприємств можна класифікувати за наведеними напрямками.

М. І. Іванова, Д. М. Потьомкін, Н. Б. Мітіна вказують, що дія механізму захисту діяльності підприємства буде результативною, якщо його структура охоплюватиме не лише елементи планування, стимулювання, організацію управління та ресурсну базу, а й мотиваційну діяльність [3]. Інструменти економічного захисту підприємств мотиваційного спрямування повинні посилювати мотивацію суб'єктів керівної та керованої підсистем підприємства, сприяти переорієнтації мотивів на цілі діяльності підприємства [4]. Водночас прикладів таких інструментів у працях авторів не наведено.

Б. Ю. Москвін у своїй праці “Організаційно-економічне забезпечення захисту підприємства на ринку корпоративного контролю” досліджує інструменти економічного захисту, які слід застосовувати у разі актуалізації загроз захоплення підприємства (потенційне корпоративне захоплення, управління в умовах корпоративного захоплення, подолання наслідків захоплення). До них автор зарахував: стратегічний нагляд, стратегічний контроль, управління за слабкими сигналами, методи екстраполяції, структурне економічне прогнозування, сценарне прогнозування, розроблення планів і програм захисту від корпоративних захоплення, методи теорії ігор, коригування наявних або розроблення нових програм захисту підприємства [5].

В умовах рейдерських загроз К. О. Каліцінська пропонує підприємствам такі види захисту економічної безпеки підприємства:

1. Превентивний захист, що передбачає застосування таких інструментів: формування захищеної корпоративної структури; моніторинг поточної ситуації; мотивування й обмеження повноважень керівника підприємства; створення умов, що перешкоджають масовому скуповуванню акцій;

створення системи контролю над кредиторською заборгованістю; структуризація активів; PR-кампанії; ведення зваженої кадрової політики.

2. Захист у випадку рейдерської атаки до втрати контролю, що слід здійснювати за допомогою комплексних заходів у ситуації, коли рейдер розпочав процес поглинання, не змінив менеджменту та не сталось виведення майна.

3. Захист під час рейдерської атаки після втрати контролю передбачає використання заходів, спрямованих на протидію рейдеру після того, як він встановив контроль над підприємством та вивів активи.

4. Тактичний захист, що реалізується через використання: структуризації активів; контрольного скуповування акцій; блокування пакета акцій із одночасним уведенням додаткової емісії; роботи з акціонерами; захисту за допомогою нападу на супротивника; застосування “отруєних пілюль” і “золотих парашутів”; фіктивного банкрутства [6].

У цьому контексті (в умовах загрози недружнього поглинання) І. Ю. Зайцева рекомендує такі стратегічні інструменти економічного захисту: управління вартістю; формування захищеної корпоративної структури; моніторинг поточної ситуації; ефективна мотивація й обмеження повноважень керівників підприємства; створення умов, що перешкоджають розкраданню і масовому скуповуванню акцій; налагодження системи контролю за кредиторською заборгованістю компанії. До тактичних інструментів зараховано: метод негайного контрскуповування акцій/часток компанії; термінову реструктуризацію активів компанії; блокування пакета акцій, який придбала компанія-агресор, з одночасним здійсненням додаткової емісії; цілеспрямовану політику роботи з акціонерами підприємства; захист підприємства через напад (Пек-Мен); метод “отруєних пілюль” і “золотих парашутів” із деякими видозмінами, характерними для українського ринку злиттів і поглинань, та професійну PR-кампанію [7].

На підприємствах автотранспорту стратегічні й тактичні інструменти необхідно використовувати цілеспрямовано за напрямками: захист корпоративної структури; нормативно-правовий захист; фінансовий захист; політичний захист; інтелектуально-кадровий захист; інформаційний захист; силовий захист; центральна лінія захисту, що містить визначені інструменти (створення технічного відділу інформації, служби економічної безпеки й служби економічної розвідки) [8]. І. Ю. Зайцева також вказує на те, що кожному напрямку захисту запропонованої моделі відповідає перелік конкретних дій для досягнення бажаної мети.

Інтелектуально-кадрова (ліцензування та патентування інтелектуальної власності, мотивування, зокрема стимулювання), фінансова (хеджування ризиків, гарантії, механізми залучення та використання капіталу, фінансова дисципліна), інформаційна (PR-менеджмент, ЗМІ, сучасні професійні видання) групи інструментів економічного захисту підприємства виділено також у праці В. В. Гурочкіної [9]. Автор наводить також інші групи інструментів економічного захисту: матеріально-технічні (постійнодіючі договори із постачальниками, альтернативні матеріально-технічні ресурси), виробничо-технологічні (система “Канбан”, реінжиніринг процесів якості), маркетингові (спостереження, опитування, фокус-група, таргетинг, окремі складові маркетингових комунікацій (пропаганда, реклама)), інтерфейсні (ідентифікація, аутентифікація). Водночас інструменти захисту корпоративної структури, політичного захисту, силового захисту та центральна лінія захисту автор не розглядає.

О. С. Маковоз як елементи системи управління економічною безпекою розрізняє такі групи інструментів: екологічні, ресурсні, фінансово-кредитні, маркетингово-збутові, а також засоби моніторингу небезпечних станів, техніко-технологічне та кадрове забезпечення [10]. Їх слід застосовувати залежно від вибраної форми керування економічними загрозами: активної (максимальне використання наявної інформації та інструментів для мінімізації ризиків), адаптивної (застосування інструментів економічного захисту з метою компенсації частини збитку) чи консервативної (пасивна форма, що передбачає локалізацію збитку, нейтралізацію його впливу на підприємство) [11].

З-поміж окремих груп інструментів економічного захисту великої популярності набули засоби інформаційного захисту та інтелектуальної власності. М. Ю. Танцюра засоби інформаційного захисту поділяє на дві великі групи: активні засоби інформаційного захисту (превентивні, спрямовані на виявлення та повну або часткову нейтралізацію інформаційних загроз); пасивні засоби інформаційного захисту (реактивні, націлені на протидію загрозам та їх локалізацію). Оскільки більшість засобів інформаційного захисту можуть виконувати обидві групи функцій, то чіткої категоризації М. Ю. Танцюра не здійснює та конкретних прикладів не наводить [12].

У контексті цього О. Ісайкіна та А. Зленко вказують кроки із протидії негативним інформаційно-психологічним впливам, до яких зараховано: створення інтегрованої системи оцінювання інформаційних загроз, боротьбу із дезінформацією та деструктивною пропагандою, розвиток цифрового мовлення тощо [13]. Т. М. Мужанова для захисту інформації, що надходить на підприємство із мережі інтернет, пропонує використовувати спеціальні програмні інструменти: каталоги, пошукові системи, метапошукові системи, системи моніторингу та контент-аналізу, екстрактори об'єктів, подій і фактів, системи Knowledge Discovery, Data Mining, Text Mining, спеціалізовані системи конкурентної розвідки, інтегровані засоби конкурентної розвідки, підбірки посилань, засоби пошуку інформації на окремих сайтах [14].

Як засоби захисту облікової інформації в економічній системі підприємства В. М. Рожелюк, П. Н. Денчук рекомендували здійснювати архівацію інформації, створювати резервні копії та забезпечувати захист від вірусів, організувати надійну систему контролю за функціонуванням облікової системи, а також підтримувати рівень професіоналізму та компетенції бухгалтера, здійснювати фінансування інформаційної безпеки та впровадити інсайдерські договори [15].

Як зазначають А. Бобола, О. Куликовець, І. Озімек, Й. Шлахчук, найпопулярнішими інструментами захисту інтелектуальної власності на підприємствах є торгові марки та комерційна таємниця [16]. На думку О. М. Левковець, будь-яка нова технологія може бути захищена такими правовими інструментами: патентом, ліцензією, ноу-хау, копірайтом, торговельною маркою [17].

О. П. Орлюк вказує на відсутність дієвих інструментів захисту прав інтелектуальної власності (фактично, інституціональну неспроможність правоохоронних органів). Їх розвиток необхідно передбачити у напрямі: використання ліцензійного програмного забезпечення, застосування заходів юридичної відповідальності (упровадження методики розрахунку збитків, завданих порушеннями прав інтелектуальної власності), планування діяльності із захисту інтелектуальної власності тощо [18]. А. М. Чепеленко для захисту об'єктів інтелектуальної власності пропонує використовувати формальні й неформальні методи: лояльності структури, документації, калькуляції витрат, технічні засоби захисту, прискорений цикл інновацій, комерційну таємницю, права інтелектуальної власності, методи управління відносинами із клієнтами, лояльність структури і з'ясування контрактів тощо [19].

Д. В. Жерновий наводить такі засоби захисту інтелектуальної власності: “секретність” і “переваги періоду освоєння нової продукції”, а також формальні механізми захисту баз знань, не пов'язані із об'єктами права інтелектуальної власності: “угода про конфіденційність”, “виробнича таємниця” і трудові договори [20].

Р. В. Падун наводить процедурні інструменти захисту об'єктів інтелектуальної власності: надання юридичних консультацій із питань порушення прав інтелектуальної власності; складання експертного висновку щодо правового аналізу ситуації та вибір оптимальної стратегії нейтралізації економічних загроз у сфері інтелектуальної власності, планування і проведення заходів досудового вирішення спорів щодо захисту об'єктів інтелектуальної власності (ведення переговорів, складання та розсилання листів-претензій та листів-повідомлень тощо); представництво інтересів підприємства у державних структурах із питань захисту об'єктів інтелектуальної власності; оскарження рішень Патентного відомства; захист від недобросовісної конкуренції; визнання недійсності охоронного документа судовим порядком; юридичний супровід [21].

Формулювання гіпотез і постановка цілей

Відповідно до поставленої проблеми та окресленого сутнісного визначення поняття “інструменти економічного захисту підприємства”, у статті доцільно сформулювати їх класифікацію в умовах міжнародної діяльності, для чого потрібно виділити сутнісні ознаки та притаманні їм види інструментів економічного захисту підприємства.

Гіпотези дослідження:

– підвищення результативності діяльності підприємства, забезпечення індивідуальної траєкторії його розвитку і водночас сприяння задоволенню потреб та інтересів стейкхолдерів є результатом обґрунтованого застосування інструментів економічного захисту підприємства;

– в умовах розвитку міжнародних економічних відносин слід забезпечити формування єдиної типології інструментів економічного захисту підприємств, що забезпечить їх систематизацію та раціональне використання на підприємствах.

Методи дослідження

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних науковців із проблем економічного захисту діяльності підприємств, питань економічної безпеки загалом та її окремих складових у діяльності підприємств (зокрема інформаційної безпеки та захисту інтелектуальної власності), а також матеріали аналітичних оглядів і статистичних досліджень, які характеризують стан розвитку міжнародних економічних відносин України.

Під час дослідження використано загальнонаукові методи: теоретичне узагальнення, аналіз, синтез, порівняння, систематизацію, графічну візуалізацію тощо. Це забезпечило аналізування літературних джерел, уточнення наукового апарату за проблемою, формування типології інструментів економічного захисту підприємства в умовах міжнародної діяльності та її візуалізацію.

Виклад основного матеріалу

На підставі аналізування літературних джерел за проблемою можемо стверджувати про відсутність єдиних ознак та притаманних їм видів інструментів економічного захисту підприємств в умовах міжнародної діяльності. Це визначає необхідність формування типології.

Отже, інструменти економічного захисту підприємств в умовах міжнародної діяльності можна класифікувати за різними ознаками:

1. За напрямом впливу інструменти економічного захисту підприємств в умовах міжнародної діяльності потрібно поділити на: інструменти прямого впливу (безпосередньо впливають на керовану підсистему підприємства за допомогою наказів, розпоряджень, положень), інструменти непрямого впливу (безпосередньо на керовану підсистему підприємства не впливають, проте створюють умови для цього, наприклад, у вигляді опитувань, таргетингу, прогнозування тощо).

2. За тривалістю дії виділимо: стратегічні інструменти економічного захисту підприємств в умовах міжнародної діяльності (спрямовані на дію протягом тривалого терміну понад один рік: ліцензування, патентування, інсайдерські договори), тактичні інструменти економічного захисту підприємств в умовах міжнародної діяльності (використовуються упродовж часу до одного року: реінжиніринг бізнес-процесів, виплата премій, методи екстраполяції, методи теорії ігор тощо).

3. За періодом дії виокремимо: разові інструменти економічного захисту підприємств в умовах міжнародної діяльності (використовують лише один раз у специфічній ситуації: прийняття положення “Про конфіденційну інформацію”, формування статуту, інсайдерського договору тощо); періодично застосовувані інструменти економічного захисту підприємств в умовах міжнародної діяльності (їх використовують систематично у разі виникнення потреб, до них зарахуємо опитування, стимулювання, PR-менеджмент, хеджування ризиків, патентування, прогнозування тощо); довгострокові інструменти економічного захисту підприємств в умовах міжнародної діяльності (застосовуються протягом тривалого терміну: реінжиніринг бізнес-процесів, моніторинг, стратегічний нагляд, стратегічний контроль тощо).

4. За способом впливу на економічні загрози підприємства виділимо: інструменти запобігання загрозам, що є превентивними інструментами на етапі виявлення загроз (мотивування, моніторинг, PR-кампанії, контроль за кредиторською заборгованістю, спостереження тощо); інструменти нейтралізації загроз (передбачають послаблення чи повне припинення дії економічної загрози для підприємства: стратегічний нагляд, стратегічний контроль, моніторинг, економіко-математичне моделювання, методи теорії ігор, експертні оцінки); інструменти ліквідації загроз (передбачають усунення негативних впливів загроз на підприємство в умовах міжнародної економічної діяльності, локалізацію збитку: реорганізацію, реінжиніринг бізнес-процесів, аутсорсинг тощо).

5. За характером впливу на підприємство в умовах міжнародної економічної діяльності розрізняємо: фінансові (стосуються ресурсів грошових коштів, заробітної плати, боргових зобов'язань: страхування і хеджування ризиків, гарантії, механізми залучення та використання капіталу тощо), маркетингові (стосуються формування попиту на продукцію підприємства в умовах міжнародної діяльності та задоволення потреб споживачів: таргетинг, PR-кампанії, спостереження, реклама тощо), інформаційні (до них зарахуємо засоби забезпечення цілісності, конфіденційності й доступності інформації: програмні та технічні засоби захисту інформації, ідентифікація, конфіденційна інформація, цифровий підпис, створення технічного відділу інформації, служби економічної безпеки тощо), виробничо-технологічні (їх предметом є економічний захист у сфері нових технологій, обладнання, виробництва продукції тощо: система "Канбан", реінжиніринг процесів якості, TQM, система "Just in time" тощо), збутові (використовуються із метою економічного захисту у сфері реалізації продукції: постійнодіючі договори із постачальниками, створення системи контролю за кредиторською заборгованістю; структуризація активів, прогнозування, методи теорії ігор тощо), інтелектуальні (спрямовані на захист інтелектуальної власності: ліцензування, патентування інтелектуальної власності, захист торгової марки, застосування заходів юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності тощо), кадрові (реалізуються з метою захисту інтелектуальних ресурсів підприємства та результатів їх праці: мотивування, моніторинг, планування кар'єри тощо), нормативно-правові інструменти економічного захисту підприємства (видані в установленому порядку компетентним органом держави та містять загальні правові норми: формування статуту, структуризація активів, контрольне скуповування акцій, блокування пакета акцій із одночасним введенням додаткової емісії, здійснення додаткової емісії, судові позови тощо).

6. За способами впливу керівної системи підприємства на керувану в умовах міжнародної економічної діяльності виділимо такі інструменти економічного захисту підприємства: інструменти планування (економічний захист у ході визначення перспектив та майбутнього стану організації: формування статуту, прогнозування, методи теорії ігор, спостереження, планування діяльності із захисту інтелектуальної власності тощо), інструменти організування (збереження стану захищеності підприємств під час формування структури управління підприємства: створення технічного відділу інформації, служби економічної безпеки тощо), інструменти мотивування (забезпечення економічного захисту підприємства у процесі спонукання працівників та його керівників на досягнення цілей підприємства в умовах міжнародної діяльності: стимулювання, навчання, опитування, спостереження тощо), інструменти контролювання (передбачають економічний захист підприємства під час оцінювання рівня виконання завдань підприємства: моніторинг, стратегічний нагляд, стратегічний контроль, ідентифікація тощо) й інструменти регулювання (стосуються економічного захисту в разі усунення відхилень, які виявлені під час контролювання підприємства в умовах міжнародної діяльності: реінжиніринг, аутсорсинг, стимулювання, методи теорії ігор, прогнозування тощо).

Класифікацію інструментів економічного захисту підприємств в умовах міжнародної діяльності подано на рисунку.

Наведена класифікація потрібна для систематизації інструментів економічного захисту підприємств відповідно до сформованих типологічних ознак з метою підвищення результативності їх використання на підприємствах в умовах міжнародної діяльності. Це забезпечується так. Завдяки знанням щодо сутності та різновидів інструментів економічного захисту підприємств в умовах

міжнародної діяльності представникам керівної системи підприємства зручніше виявляти перспективи їх використання в умовах конкретного підприємства. Це передбачає оцінювання прийнятності застосування інструментів економічного захисту підприємств та потенційних витрат на їх використання в умовах міжнародної діяльності, умов реалізації тощо, що дає змогу отримати очікувані результати їх застосування та забезпечити належний рівень їх ефективності.

Класифікація інструментів економічного захисту підприємств в умовах міжнародної діяльності

Джерело: розробка авторів.

Висновки

Відповідно до сформованого визначення, інструменти економічного захисту слід розглядати як засоби збереження автономії підприємства, розвитку самобутності його виробничо-господарської й міжнародної економічної діяльності, задоволення потреб та інтересів стейкхолдерів, які, реалізуючи сукупність дій, що оптимізують процеси управління, гармонізують фінансовий стан підприємства, сприяючи розвитку міжнародних відносин. З метою їх систематизації та підвищення результативності використання в умовах міжнародної діяльності сформовано класифікацію за такими ознаками: напрямом впливу (інструменти прямого і непрямого впливу); тривалістю дії (стратегічні й тактичні інструменти); періодом дії (разові, періодично застосовувані, довгострокові інструменти);

способом впливу на економічні загрози підприємства (інструменти запобігання, нейтралізації, ліквідації загроз); характером впливу (фінансові, маркетингові, інформаційні, виробничо-технологічні, збутові, інтелектуально-кадрові, нормативно-правові інструменти тощо); способами впливу керівної системи підприємства на керовану (інструменти планування, організування, мотивування, контролювання і регулювання).

Перспективи подальших досліджень

У подальших дослідженнях за проблемою необхідно докладно вивчити чинники, які визначають використання інструментів економічного захисту підприємств в умовах міжнародної діяльності, та оцінити їх вплив.

1. Чортюк Ю. В., Байдаленко О. О. (2013). Інструменти захисту економічної безпеки підприємства. Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції, присвяченої пам'яті проф. О. Ф. Балацького, м. Суми, 24–26 квітня 2013 р. Суми: СумДУ, Т. 3, С. 241–242.

2. Громова О. М. (2015). Правове забезпечення захисту економічної безпеки суб'єктів господарювання: дис. ... канд. юрид. наук, спец. 12.00.04 "Господарське право; господарсько-процесуальне право". Кривий Ріг. 199 с.

3. Іванова М. І., Потьомкін Д. М., Мітіна Н. Б. (2010). Використання системного підходу при управлінні промисловими підприємствами. *Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва: міжнар. наук. журнал*, № 2, С. 64–77.

4. Касьяненко М. М., Гринюк М. В., Цимбал П. В. (2001). Організація роботи та управління органами державної податкової служби України. Ірпінь: Академія ДПС України. 229 с.

5. Москвін Б. Ю. (2014). Організаційно-економічне забезпечення захисту підприємства на ринку корпоративного контролю. *Бізнес Інформ*, № 12, С. 338–344. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_12_49.

6. Каліцінська К. О. (2012). Використання закордонного досвіду в процесі формування стратегії економічного захисту підприємств в умовах рейдцікавості. *Агроекономіка*, № 11, С. 43–45.

7. Зайцева І. Ю. (2009). Концепція організації захисту підприємства від недружнього поглинання. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, № 28, С. 146–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2009_28_31.

8. Зайцева І. Ю. (2009). Модель корпоративного захисту підприємств автотранспорту від недружніх поглинань. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, № 25, С. 30–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2009_25_7

9. Гурчюк В. В. (2015). Інноваційний потенціал підприємства: сутність та система захисту. *Економіка: реалії часу*, № 5, С. 51–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrch_2015_5_10.

10. Маковоз О. С. (2019). Стратегічне управління у процесі побудови систем економічного захисту результатів діяльності суб'єктів агробізнесу. *Інноваційна економіка = Innovative economy*, № 5–6 (80), С. 80–85.

11. Маковоз О. С. (2019). Алгоритм управління економічним захистом підприємств агробізнесу. *Сталлий розвиток економіки*, № 3 (44), С. 51–57.

12. Танцюра М. Ю. (2011). Економічний аналіз рівня інформаційного захисту підприємства. *Економіка промисловості*, № 1, С. 203–206.

13. Ісайкіна О., Зленко А. (2020). Інформаційна безпека як інструмент захисту національного медіапростору. *Соціум. Документ. Комунікація*, № 8, С. 134–155. URL: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2019-8-134-155>

14. Мужанова Т. М. (2018). Конкурентна розвідка як інструмент інформаційно-аналітичного супроводу забезпечення інформаційної безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*, № 16. URL: <http://economyandsociety.in.ua>.

15. Рожелюк В. М., Денчук П. Н. (2017). Заходи забезпечення захисту облікової інформації. *Розвиток обліку, аналізу і аудиту суб'єктів суспільного інтересу: матеріали Міжнар. наук. конф.* Житомир: Видавець О. О. Євенок, С. 144–146.

16. Bobola A., Kulykovets O., Ozimek I., & Szlachciuk J. (2018). Intellectual Property Protection Tools in the Activities of Innovative Gastronomic Enterprises of the Mazowieckie Voivodeship. *Proceedings of the International Scientific Conference "Economic Sciences for Agribusiness and Rural Economy"*, No. 1. URL: <https://js.wne.sggw.pl/index.php/esare/article/view/1472>.

17. Левковець О. М. (2014). Інтелектуальна власність як ресурс розвитку: дилема трансферу технологій. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія: Економічна теорія та право*, № 3, С. 59–75.

18. Орлюк О. П. (2016). Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції. *Вісник Національної академії правових наук України*, № 3, С. 58–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2016_3_15.

19. Чепеленко А. М. (2010). Особливості захисту інтелектуальної власності в країнах Європи. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/72004336.pdf>.

20. Жерновий Д. В. (2013) Інновації у сфері послуг і режими захисту об'єктів права інтелектуальної власності. *Проблеми и перспективы инновационного развития экономики: материалы XVIII междунар. конфер.*, Ялта, 30 сентября – 5 октября 2013 г. Симферополь: Крымский научный центр НАН Украины и МОН Украины, С. 248–252.

21. Падун Р. В. (2018). Механізм правового регулювання інтелектуальної власності в Україні. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр.*, Вип. 81, С. 113–119.

1. Chortok Yu. V., Baidalenko O. O. (2013). Instrumenty zakhystu ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Tools for protecting the economic security of the enterprise]. *Economic problems of sustainable development: materials of the International scientific-practical conference dedicated to the memory of prof. O. F. Balatskoho*, Sumy, April 24–26, 2013. Sumy: SSU, Vol. 3, pp. 241–242.

2. Hromova O. M. (2015). Pravove zabezpechennia zakhystu ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia [Legal support of economic security of business entities]: dys. ... kand. yuryd. nauk, spets. 12.00.04 "Hospodarske pravo; hospodarsko-protseualne pravo". Kryvyi Rih. 199 p.

3. Ivanova M. I., Potomkin D. M., Mitina N. B. (2010). Vykorystannya systemnoho pidkhodu pry upravlinni promyslovymy pidpriemstvamy [Using a systematic approach in the management of industrial enterprises]. *International Scientific Journal "Mechanism of Economic Regulation"*, No. 2, pp. 64–77

4. Kasianenko M. M., Hryniuk M. V., Tsymbal P. V. (2001). Orhanizatsiya roboty ta upravlinnya orhanamy derzhavnoyi podatkovoyi sluzhby Ukrainy [Organization of work and management of the state tax service of Ukraine]. Irpin: Akademiya DPS Ukrainy, 229 p.

5. Moskvina B. Yu. (2014). Orhanizatsiyno-ekonomichne zabezpechennia zakhystu pidpriemstva na rynku korporatyvnoho kontroliu [Organizational and economic support of enterprise protection in the corporate control market]. *Business Inform*, No. 12, pp. 338–344. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_12_49.

6. Kalitsinska K. O. (2012). Vykorystannya zakordonnoho dosvidu v protsesi formuvannia stratehiyi ekonomichnoho zakhyst pidpriemstv v umovakh reidsikavosti [The use of foreign experience in the process of forming a strategy of economic protection of enterprises in conditions of raiding]. *Agrosvit*, No. 11, pp. 43–45.

7. Zaitseva I. Yu. (2009). Kontseptsiy orhanizatsii zakhystu pidpriemstva vid nedruzhnoho pohlynannia [The concept of organizing the protection of the enterprise from unfriendly takeovers]. *The bulletin of transport and industry economics*, No. 28, pp. 146–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2009_28_31.

8. Zaitseva I. Yu. (2009). Model korporatyvnoho zakhystu pidpriemstv avtotransportu vid nedruzhnikh pohlynan [Model of corporate protection of motor transport enterprises from unfriendly takeovers]. *The bulletin of transport and industry economics*, No. 25, pp. 30–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2009_25_7.

9. Hurochkina V. V. (2015). Innovatsiynyi potentsial pidpriemstva: sutnist ta systema zakhystu [Innovative potential of the enterprise: essence and system of protection]. *Economics: time realities*, No. 5, pp. 51–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrch_2015_5_10.

10. Makovoz O. S. (2019). Stratehichne upravlinnia u protsesi pobudovy system ekonomichnoho zakhystu rezultativ diyalnosti subiektiv ahrobiznesu [Strategic management in the process of building systems of economic protection of the results of agribusiness entities]. *Innovative economy*, No. 5–6 (80), pp. 80–85.

11. Makovoz O. S. (2019). Alhorytm upravlinnya ekonomichnym zakhystom pidpriemstv ahrobiznesu [Algorithm for managing economic protection of agribusiness enterprises]. *Sustainable development of economy*, No. 3 (44), pp. 51–57.

12. Tantsiura M. Yu. (2011). Ekonomichnyi analiz rivnia informatsiynoho zakhystu pidpriemstva [Economic analysis of the level of information protection of the enterprise]. *Economy of Industry*, No. 1, pp. 203–206.

13. Isaikina O., Zlenko A. (2020). Informatsiyna bezpeka yak instrument zakhystu natsionalnoho mediaprostoru [Information security as a tool for protecting the national media space]. *Socium. Document. Communication*, No. 8, pp. 134–155. URL: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2019-8-134-155>.

14. Muzhanova T. M. (2018). Konkurentna rozvidka yak instrument informatsiyno-analitychnoho suprovodu zabezpechennia informatsiinoi bezpeky pidpriemstva [Competitive intelligence as a tool for information and analytical support of information security of the enterprise]. *Economy and society*, No. 16. URL: <http://economyandsociety.in.ua>.
15. Rozheliuk V. M., Denchuk P. N. (2017). Zakhody zabezpechennia zakhystu oblikovoi informatsii [Measures to ensure the protection of accounting information]. Development of accounting, analysis and audit of public interest entities: materials International. Science. conf. Zhytomyr: Publisher O. O. Evenok, pp.144–146.
16. Bobola A., Kulykovets O., Ozimek I., & Szlachciuk J. (2018). Intellectual Property Protection Tools in the Activities of Innovative Gastronomic Enterprises of the Mazowieckie Voivodeship. Proceedings of the International Scientific Conference “Economic Sciences for Agribusiness and Rural Economy”, No. 1. URL: <https://js.wne.sggw.pl/index.php/esare/article/view/1472>.
17. Levkovets O. M. (2014). Intelektualna vlasnist yak resurs rozvytku: dylema transferu tekhnolohiy [Intellectual property as a resource of development: the dilemma of technology transfer]. *The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Philosophy, philosophies of law, political science, sociology*, No. 3, pp. 59–75.
18. Orliuk O. P. (2016). Zakhyst prav intelektualnoi vlasnosti v konteksti yevropeiskoi intehratsii [Protection of intellectual property rights in the context of European integration]. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, No. 3, pp. 58–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2016_3_15.
19. Chepelenko A. M. (2010). Osoblyvosti zakhystu intelektualnoi vlasnosti v krainakh Yevropy [Features of intellectual property protection in European countries]. *Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property*. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/72004336.pdf>.
20. Zhernovyi D. V. (2013) Innovatsii u sferi posluhy i rezhymy zakhystu obektiv prava intelektualnoi vlasnosti [Innovations in the field of services and modes of protection of intellectual property rights]. Problems and prospects of innovative economic development: materials of the XVIII International Conference, Yalta, September 30 – October 05, 2013. Simferopol: Crimean Research Center of the National Academy of Sciences of Ukraine and the Ministry of Education and Science of Ukraine, pp. 248–252.
21. Padun R. V. (2018). Mekhanizm pravovoho rehulivannia intelektualnoi vlasnosti v Ukraini [Mechanism of legal regulation of intellectual property in Ukraine]. *Current Problems of State and Law*, Vol. 81, pp. 113–119.

N. O. Shpak, Yu. Y. Hurskyi

Lviv Polytechnic National University,
Department of Management and International Business

THE ESSENCE AND TYPES OF TOOLS FOR ECONOMIC PROTECTION OF THE ENTERPRISES IN INTERNATIONAL ACTIVITY

© Shpak N. O., Hurskyi Yu. Y., 2022

Purpose. The action of the tools for economic protection of the enterprise is aimed at ensuring the state of economic security, characterized by the absence of threats to the external and internal environment. In the context of globalization and development of international economic relations, protection of economic interests and processes of enterprises is aimed at maintaining its stable function, protection of intellectual property, guaranteeing the inviolability of property, protection of information and interests of stakeholders in general and more. This determines the activities to ensure the independence of the enterprise in conducting production and economic activities and management decisions. This involves the use of tools for economic protection of the enterprises.

Economic practice has developed a number of tools for economic protection of the enterprise, which can be classified according to several essential features. In the context of international activities, they may have different levels of efficiency. Thus, knowledge of the nature and types of tools for economic protection of enterprises is important to ensure the effectiveness of their use in international activities.

Design/methodology/approach. Methods of induction, deduction, and theoretical generalization, observation, description, formalization, systematization and explanation methods were used for the formation of classification features and their inherent types of instruments of economic protection of enterprises.

Findings. According to the definition, the tools for economic protection should be considered as the means of preserving the autonomy of the enterprise, the development of the identity of its production, economic and international economic activities, meeting the needs and interests of stakeholders who, through the implementation of a set of actions that optimize management processes, harmonize the financial condition of the enterprise, which contribute to the development of international relations.

Originality/value. In order to systematize and increase the effectiveness of the use of tools for economic protection in international activities, formed a classification on the following grounds: direction of influence (tools of direct and indirect influence), duration of action (strategic and tactical tools), period of validity (single, recurring, long-term instruments), the way to influence the economic threats of the enterprise (tools for prevention, neutralization, elimination of threats), the nature of the impact (financial, marketing, information, production and technological, sales, intellectual and personnel, regulatory tools, etc.), ways of influencing the management system on the managed (planning, organizing, motivation, controlling and regulation).

Practical implications. Knowledge of the nature and types of tools for economic protection of the enterprises in international activities creates a convenience for representatives of enterprise management to identify prospects for their use. This is the acceptability of the tools for economic protection of enterprises, assessment of potential costs for their use in international activities, etc., which allows us to obtain the results of their use and compliance with the level of their effectiveness.

Key words: tools for economic protection of enterprises; essence; classification international economic activity; development.

Paper type: Research paper.